

Οργάνωση, Διοίκηση και Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης

ΔΙΔΑΣΚΩΝ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2024-2025

ΕΞΑΜΗΝΟ: ΕΑΡΙΝΟ

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Το σχολείο είναι ένας από τους πιο αποτελεσματικούς παράγοντες της κοινωνικής συντήρησης, καθώς βραβεύει τη μορφωτική κληρονομιά, το κοινωνικό προσόν, αντιμετωπίζοντάς το σαν κοινωνικό χάρισμα
- ▶ Εκτός από τη διαπίστωση της ανισότητας στο σχολείο, πρέπει να περιγραφούν οι αντικειμενικοί μηχανισμοί, που καθορίζουν το συστηματικό αποκλεισμό των παιδιών από τις μη προνομιούχες τάξεις

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ **Η δράση του κοινωνικού προνομίου εντοπίζεται**
 - ❖ Στις κοινωνικές γνωριμίες και σχέσεις της οικογένειας
 - ❖ Στη βοήθεια στο διάβασμα ή στον ιδιωτικό δάσκαλο
 - ❖ Στην πληροφόρηση ως προς τα εκπαιδευτικά πράγματα
 - ❖ Στις δυνατότητες εργασιακής αξιοποίησης των σπουδών αλλά και
 - ❖ Σε ένα ορισμένο μορφωτικό κεφάλαιο
 - ❖ Σε ένα ορισμένο **έθος**, δηλαδή ένα σύστημα αξιών έμμεσων και βαθιά εσωτερικευμένων που καθορίζουν τη συμπεριφορά των παιδιών απέναντι στο μορφωτικό κεφάλαιο και απέναντι στον σχολικό θεσμό

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Η επίδραση του μορφωτικού κεφαλαίου διακρίνεται στη σχέση ανάμεσα στο γενικό μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας και τη σχολική επιτυχία των παιδιών
- ▶ Το ποσοστό των καλών μαθητών στην πρώτη τάξη της μέσης εκπαίδευσης διαφοροποιείται ανάλογα με το αν ο πατέρας είναι ή όχι κάτοχος ακαδημαϊκού απολυτήριου
- ▶ Τη στενότερη σχέση με τη σχολική επιτυχία την έχει το γενικό μορφωτικό επίπεδο της οικογενειακής ομάδας. Δηλαδή τα μορφωτικά προνόμια τα συνυφασμένα με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων δρουν σωρευτικά

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Πρέπει, επίσης, να λάβουμε υπόψη το μορφωτικό επίπεδο των παππούδων και των γιαγιάδων και από τις δύο πλευρές. Εξαιτίας των αργών ρυθμών της μορφωτικής διαδικασίας, λεπτές διαφορές, όπως το πόσο παλιά είναι η οικογενειακή πρόσβαση στην παιδεία, εξακολουθούν να διαφοροποιούν άτομα φαινομενικά ίσα ως προς την κοινωνική αλλά και τη σχολική επιτυχία
- ▶ Ο τόπος κατοικίας (Αθήνα ή επαρχία) έχει άμεση σχέση με την ύπαρξη ή την απουσία μορφωτικών προνομίων

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Ο συνδυασμός των παραπάνω κριτηρίων επιτρέπει την κατανόηση των παραλλαγών που εμφανίζονται στο εσωτερικό ομοιογενών ομάδων. Το ένα τρίτο των γιων ανώτερων στελεχών έχει αποτελέσματα καταφανώς καλύτερα από τους λοιπούς της ίδιας κατηγορίας
- ▶ Στην επιτυχία της παραπάνω κατηγορίας συμμετέχουν το είδος του δευτεροβάθμιου σχολείου (γενικό ή τεχνικό, ιδιωτικό ή δημόσιο) αλλά και το τμήμα του σχολείου (θεωρητικό, πολυτεχνικό, οικονομικό κ.λπ.)

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Το επίπεδο εκπαίδευσης των μελών της οικογένειας ή ο τόπος κατοικίας μας πληροφορούν για το μορφωτικό επίπεδο της κάθε οικογένειας, αλλά δεν μας πληροφορούν για το περιεχόμενο της μεταβιβαζόμενης κληρονομιάς ούτε για τους τρόπους μεταβίβασης
- ▶ Σημαντικό ρόλο στη σχολική απόδοση παίζει το εύρος της πληροφόρησης πάνω στα δεδομένα των πανεπιστημίων και στις λεπτομέρειες της σχολικής διαδρομής, καθώς και η γλωσσική άνεση και η ελεύθερη μόρφωση που έχει αποκτηθεί έξω από το σχολείο

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Για τις λαϊκές οικογένειες το λύκειο δεν αποτελεί μέρος του σύμπαντός τους και χρειάζονται εξαιρετικές απανωτές επιτυχίες, καθώς και η προτροπή του δασκάλου ή κάποιου μέλους της οικογένειας για να περάσει από το μυαλό των γονέων η ιδέα να στείλουν το παιδί στο λύκειο
- ▶ Οι μαθητές από προνομιούχες οικογένειες κληρονομούν επιπλέον γνώσεις και δεξιότητες, προτιμήσεις και «καλό γούστο», διακριτική ικανότητα του ωραίου αλλά και καλαισθησία. Αυτών των μαθητών η σχολική αποδοτικότητα είναι ασύγκριτα μεγαλύτερη

Πιερ Μπουρντιέ. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην εκπαίδευση

- ▶ Η επιτυχία στις φιλολογικές σπουδές είναι στενά δεμένη με την ικανότητα και επάρκεια στη χρήση της σχολικής γλώσσας και η σχολική γλώσσα είναι η μητρική γλώσσα μόνο των παιδιών από μορφωμένες οικογένειες
- ▶ Το σημαντικότερο και πιο δραστικό (για το σχολείο) μέρος της μορφωτικής κληρονομιάς (ελεύθερη παιδεία και γλώσσα) μεταβιβάζεται με την ώσμωση

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Η στάση ή η συμπεριφορά των μελών διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, γονέων ή παιδιών, απέναντι στο σχολείο, τη σχολική μόρφωση και το μέλλον που οι σπουδές προετοιμάζουν, αποτελεί κυρίως την έκφραση του συστήματος των έμμεσων και εσωτερικευμένων ή των εκφρασμένων αξιών που καθορίζει η ένταξή τους σε μια κοινωνική τάξη.
- ▶ Τις περισσότερες φορές οι οικογένειες έχουν φιλοδοξίες αυστηρά προσαρμοσμένες στις αντικειμενικές πιθανότητες

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Η στάση των γονέων απέναντι στην εκπαίδευση που φανερώνεται στην επιλογή του είδους σχολείου δείχνει ότι όλα συμβαίνουν σαν να αποτελεί η στάση τους έκφραση της εσωτερίκευσης ενός πεπρωμένου αντικειμενικά καθορισμένου· πεπρωμένου που είναι κοινό σε ολόκληρη την κοινωνική κατηγορία στην οποία ανήκουν
- ▶ Το πεπρωμένο αυτό βρίσκεται συνεχώς μπροστά στα μάτια τους
 - ❑ μέσα από την έμμεση και άμεση εμπειρία,
 - ❑ μέσα από την ενστικτώδη στατιστική των αποτυχιών ή των κουτσουρεμένων επιτυχιών του ταξικού τους περίγυρου
 - ❑ και πιο έμμεσα από τις αποτιμήσεις και τις συμβουλές των δασκάλων, που συνειδητά ή ασυνείδητα λαμβάνουν υπόψη τους την κοινωνική προέλευση του μαθητή, όταν δίνουν τη γνώμη τους

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Οι αντικειμενικές συνθήκες καθορίζουν ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο τις φιλοδοξίες και τις απαιτήσεις των παιδιών και των γονέων. Καθορίζουν τη στάση των παιδιών απέναντι στις επιλογές της σχολικής καριέρας, καθώς και όλη τους τη συμπεριφορά απέναντι στο σχολείο
- ▶ Σε αντίθεση με τις λαϊκές τάξεις η μικροαστική τάξη πιστεύει πιο πολύ στις σχολικές αξίες, συγχέοντας τις αξίες της κοινωνικής επιτυχίας με τις αξίες του μορφωτικού κύρους, εφόσον το σχολείο της προσφέρει κάμποσες πιθανότητες ικανοποίησης των προσδοκιών της
- ▶ Τα παιδιά των μεσαίων τάξεων χρωστούν στην οικογένειά τους προτροπές, παροτρύνσεις για τη σχολική επιτυχία αλλά κι ένα έθος κοινωνικής ανόδου και φιλοδοξίας για την επιτυχία μέσα στο σχολείο και χάρη στο σχολείο. Το έθος αυτό αντισταθμίζει τη μορφωτική ένδεια

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Γενικά, τα παιδιά και οι οικογένειές τους αυτοκαθορίζονται πάντοτε σε σχέση με τους καταναγκασμούς που τους καθορίζουν. Ενώ θεωρούν τις επιλογές τους ατομικές και ότι προέρχονται από την έμπνευση, την προτίμηση ή το ταλέντο, αφήνουν στις απαντήσεις τους να φανεί η μεταμφιεσμένη δράση των αντικειμενικών συνθηκών
- ▶ Οι αντικειμενικές συνθήκες επενεργούν δραστικά στη συμπεριφορά απέναντι στο σχολείο και απέναντι στην κοινωνική άνοδο διαμέσου του σχολείου. Η συμπεριφορά αυτή καθορίζει τις πιθανότητες πρόσβασης στο σχολείο, τις πιθανότητες αποδοχής των αξιών και των κανόνων, καθώς και τις πιθανότητες σχολικής επιτυχίας, άρα και τις πιθανότητες επίτευξης της κοινωνικής ανόδου

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Οι ψυχολόγοι παρατηρούν ότι το επίπεδο προσδοκίας των ατόμων καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό με τον συντελεστή (που γνωρίζουν ενστικτωδώς μέσα από τις προηγούμενες επιτυχίες και αποτυχίες) των πιθανοτήτων να επιτύχουν τον προσδοκώμενο στόχο
- ▶ Το χαμηλό ηθικό γεννάει κακή προοπτική, που με τη σειρά της γεννάει ηθικό ακόμα χαμηλότερο, ενώ το υψηλό ηθικό, όχι μόνο εμπνέει ψηλούς στόχους, αλλά έχει, επίσης, πολλές πιθανότητες να προκαλέσει συνθήκες προόδου ικανές να οδηγήσουν σε ηθικό ακόμα ψηλότερο

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Η επιρροή της ομάδας των ομοίων (ομοιογενής ως προς την κοινωνική προέλευση) διπλασιάζει για τους λιγότερο προνομιούχους την επίδραση του οικογενειακού και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, που τείνουν να αποθαρρύνουν τις φιλοδοξίες, αντιμετωπίζοντάς τες ως υπέρμετρες και συχνά λίγο-πολύ ύποπτες, μήπως και περιέχουν τάσεις απάρνησης της προέλευσης
- ▶ Το μορφωτικό κεφάλαιο και το έθος καθορίζουν τη σχολική διαγωγή και τη συμπεριφορά απέναντι στο σχολείο
- ▶ Η σχολική επιτυχία, άμεσα συνδεδεμένη με το μορφωτικό κεφάλαιο που κληροδοτεί το οικογενειακό περιβάλλον, παίζει ρόλο στις επιλογές του προσανατολισμού
- ▶ Ο πρωταρχικός καθορισμός για τη συνέχιση των σπουδών είναι η στάση της οικογένειας απέναντι στο σχολείο, η οποία καθορίζεται με τη σειρά της από τις αντικειμενικές προσδοκίες σχολικής επιτυχίας

Η επιλογή του πεπρωμένου

- ▶ Τα παιδιά των εργατικών και των μεσαίων στρωμάτων μη διαθέτοντας μορφωτικό κεφάλαιο έχουν λιγότερες πιθανότητες από τα άλλα να επιδείξουν εξαιρετική επιτυχία. Οφείλουν, όμως, να επιδείξουν εξαιρετική επιτυχία για να προχωρήσουν στις σπουδές τους (**μηχανισμός της υπερεπιλογής**)
- ▶ Ο **μηχανισμός της υπερεπιλογής** λειτουργεί όλο και αποτελεσματικότερα όσο ανεβαίνουμε στην ιεραρχία των δευτεροβάθμιων σχολείων και στην εσωτερική τους ιεραρχία των τμημάτων
- ▶ Εν τέλει, η ύπαρξη και η απουσία προνομίων έχει σωρευτική λειτουργία, καθώς η επιλογή του είδους σχολείου και του τμήματος καθορίζουν αναπότρεπτα το σχολικό πεπρωμένο

Η λειτουργία του σχολείου και ο ρόλος κοινωνικής συντήρησης που ασκεί

- ▶ Ωστόσο, πρέπει να δούμε ποιες είναι οι ευθύνες του σχολείου για τη διαιώνιση των κοινωνικών ανισοτήτων
- ▶ Η τυπική ισότητα στην οποία υπακούει ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα είναι στην πραγματικότητα άδικη ανισότητα. Η τυπική αυτή ισότητα προστατεύει τα προνόμια πολύ αποτελεσματικότερα από όσο η φανερή μεταβίβαση των προνομίων
- ▶ Η τυπική ισότητα που ρυθμίζει την παιδαγωγική πρακτική χρησιμεύει στην πράξη για προσωπείο και για δικαιολογία της αδιαφορίας στις πραγματικές ανισότητες τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην παιδεία που το σχολείο μεταδίδει στους μαθητές

Η λειτουργία του σχολείου και ο ρόλος κοινωνικής συντήρησης που ασκεί

- ▶ Η πραγματικά **καθολική παιδαγωγική** δεν θεωρεί τίποτε δεδομένο εκ των προτέρων, δεν θεωρεί αποκτημένο αυτό που ορισμένοι έχουν κληρονομήσει, αλλά μεταδίδει τα πάντα προς το συμφέρον όλων και οργανώνεται με τρόπο μεθοδικό και με άμεσο στόχο της να μεταδώσει σε όλους τα απαραίτητα μέσα για να αποκτήσουν εκείνο που είναι δοσμένο ως φυσικό χάρισμα στα παιδιά των μορφωμένων κοινωνικών στρωμάτων
- ▶ Αντίθετα, το εκπαιδευτικό σύστημα απευθύνεται μόνο στα άτομα εκείνα που διαθέτουν το μορφωτικό κεφάλαιο και την ικανότητα να το αυξήσουν, κεφάλαιο που το σύστημα προϋποθέτει σαν απαραίτητο προσόν, δίχως να το απαιτεί φανερά και δίχως να το μεταδίδει με τρόπο μεθοδικό

Η λειτουργία του σχολείου και ο ρόλος κοινωνικής συντήρησης που ασκεί

- ▶ Το εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα δέχεται συνεχώς αυξανόμενους αριθμούς ατόμων, δίχως να μεταρρυθμιστεί ουσιαστικά, αρκεί οι καινούριοι να είναι και αυτοί κάτοχοι των ικανοτήτων που παραδοσιακά απαιτεί το σχολείο και προσφέρει η κοινωνική προέλευση
- ▶ Αντίθετα, είναι καταδικασμένο να υποστεί βαθιά κρίση, η οποία γίνεται αντιληπτή σαν «πτώση του επιπέδου των σπουδών», όταν δέχεται όλο και μεγαλύτερους αριθμούς διδασκομένων από τις άπορες μορφωτικά τάξεις, που είναι στερημένες από κάθε μορφωτικό κεφάλαιο

Η λειτουργία του σχολείου και ο ρόλος κοινωνικής συντήρησης που ασκεί

- ▶ Προσφέροντας στα άτομα πιθανότητες σχολικής επιβίωσης αυστηρά καθορισμένες από τη θέση τους στην κοινωνική ιεραρχία και διενεργώντας μία επιλογή, που κάτω από τη φαινομενική τυπική ισότητα κολάζει και βραβεύει τις πραγματικές ανισότητες, το σχολείο συντελεί στη διαιώνιση των ανισοτήτων, ενώ συγχρόνως τις νομιμοποιεί
- ▶ Μετρώντας με κριτήρια που εμφανίζει σαν «ουδέτερα» και που είναι ευρύτατα αποδεκτά σαν «ουδέτερα», ικανότητες κοινωνικά καθορισμένες, που αντιμετωπίζει σαν ανισότητες φυσικών χαρισμάτων ή αξιών, μετατρέπει τις εμπράγματες ανισότητες σε θεσμοθετημένες ανισότητες και νομιμοποιεί την κληρονομική μεταβίβαση του μορφωτικού κεφαλαίου.

Η λειτουργία του σχολείου και ο ρόλος κοινωνικής συντήρησης που ασκεί

- ▶ Η ιδεολογία του φυσικού χαρίσματος συμβάλλει
 - ❖ στο να φυλακίζει τα μέλη των μη προνομιούχων τάξεων μέσα στο πεπρωμένο που η κοινωνία τους επιφυλάσσει,
 - ❖ οδηγώντας τα στο να εκλαμβάνουν σαν φυσικές ανικανότητες τις ιδιότητες που είναι απλώς αποτέλεσμα της κατώτερης κοινωνικής τους θέσης, και
 - ❖ πείθοντάς τα έτσι ότι υπεύθυνη για την κοινωνική τους μοίρα είναι η ατομική τους φύση, που της λείπουν τα φυσικά χαρίσματα